

ՊԻՐԻՆՃԻ ՆԱՐՈՒԿՈՆԱԻՆ ԲԵՍՄԻ ՍԵՆԷԳԻՍԻ

Աւփրանկա օգոստոս 15 ինճի կիւ-
նիւ պիլիմնի Նաբօլժոնուն հիւլ իւնճիւ
րէամի ա՛նէվիսի բարիսաւ, իճրա օլուն-
մու, տուր :

Պու տարեգաթն Դարձիօն սխիւն-
սիննն Յրանսա իմբէրաթօրլուղունտա
գագի գալմասընը պիր զաթ մահա Դա-
վիէշտիրմէշ տիր . զիրա գլունսն պիր
գաշ սյ ագոնէմ ինլիխապ վէսիւնսի իւն
միւլմիւնէիմ օլան կերք քուհարըրլըր
կերք ք նուլմգ իրաա խունէր վէ կերք
ալթ իւսլիւնկէ սերկէրտէ օլան էֆրատ
ճէգալարընտան աղաա տօրուլլար տըր .
Պու տաթիւ ումուսի չու վէճճ իւն
թագսիմ օրմուշ տուր :

1. Ինքնաֆֆէյեթ բօլիթիդոմ ճիհէյի
իլէ օլան դապադայիթը պոլլունանլար :
2. Մարթիդոմիթ վէ ճէմիյէթ նըզա-
մընա մուդայիր հարէքէթտէ պոլլունան
պամմախանէ սահիպլիւրի , քիթապճը-
լար , ճէմիյէթ աղալար վէ իլթիֆադ
իտէն ֆորգալար :

Քեարըլարը, խրըսըլարը վէ տխրինն
հառոնր իկալ իտնէր :

4. ՄԻԼԼԷԹ ասաքիրի զանճընա
տայիր Գավանինին խիւաթը հարաքեա-
թոյտտ սյուլունանյար :

Քիչա օրոշուտուն եւ ամենամասնական
գաւառաւորա վէ նըզամա մուշալիբ հա-
րաքեալմուտ պուլունանլարըն գոպա-
հաթլարը աթիվ օրունմուշ ոուր . չու-
շարթ իւն քի , պունլարուտն Յըրանա-
տա վէ Գօրսիգատա պուլունանլար 3
այա գոտար վէ պունլարուտն ուզագ
մահալալրոտ պուլունանլար 18 այա գա-
տար քէտսիլընի հիւքիւմլթ լթէս .
խմ իսէճէլքէրսիբ :

Քեզա հիւքիւմ թաճիմնաապու
նան 1035 ասաքիւ վէ Արաւսլար ափիւ
ուսուսիլ նայիւ օլմուշլար տըր . պուս
լարասն 620սի քեամիլէն գուրթու
մուշլար վէ 415իսն մաճպուսիլթ
միւստէթլէի թիւիլ օլմուշ . քեզ
միւլքիլէն գապսաթիւ պուսնալար
տան 1629 քիշի մաճպէսիլ գուրթու
մուշլար . վէ թիւիլ մուճաթլը ասա
քիլարտն 175իլ թիւիլէի գարլը վէ
քիլէն հիւքիւմոն մուաթ օլմուշլար
տըր :

Իմբելիաթօրուն պու ափվը ումումի-
սի, մուսալիֆ կիրուն զազլթալընին
եա սիւքիւթէ վէ եախսաւ իսթլմէ յիւրէք
չարօլնոն մէթն իթմէ մէճպուր իթ-
մի, աիր:

Բօջօրն , տէր Ամանար : պո-
աֆի օլունանկարն տախիլնտէ օլու-
օլմարզըըը վադաա պիլմէյիը . լուքնի
տախիլ ինտէ պուլունսա տախիլիմբէրա-
թօրուն ճնտան գօրգաճագ պիլի ելրի դալ-
մամըը տրը . գլրա Ֆրոնսա աճալիսի
շիմոի քէնտի սկրպէսիշիլինի նիզամի
էտէ իլմիլի գարաբ վիլրուպ , բեյլի
սիօնաաա պրգմիշ տրը : Բօջօրն բօ-

Լիժիգա օյուհու օյնայածադ վազ՝ թի
կէ միջ տիր :

Թայպզ տախի Նարթոն հաղգրն
տու զայէթ լա՛վի՛Ք պիւր ի հաս զու
լանմազ տու տըր : Նարթոն էլէնա՛ր
էր քի, տըր : Ակօսթոս կէտըն ասըն
էն կէշիւրմէտի : Ակօսթոս կէտըն Ա
կօսթոս կէտար իտին, օլ վազընն հալի
տի : օլ վազընն սանաաթ միւզէ : շու
րաւր վար իտի : յաքին Ակօսթոս կէ
տըն հէր նէ տընէ՛տ տընէ՛տ իմէն
դուշարըն միւճիտ տիւ տընէ՛տ իմէն

1) տեղը պիբնինն խմելմէսի իւլ պիբ
տաճառ կէլմէղ: Զբառնաննն քիթապ-
թի ասրակսթլիքտի: Կէտար զմանը-
նը կէլմիշ տիբ: Իւչիւննիւ Նարթլոննիւ
քննաի խալէֆլիքիւ վի ծնլարնն տաթլա-

[illegible][illegible]

«Նաբոլեօն ահրիթէ գառար եռյա-
հումազ, Նաբոլեօն սիրիլսինին, պա-
գասը. Լօմիւր միւրուրինտէ վէ հագգ-
լարընտա է յի սէջլէմ. քլէքաէն ասըլը
սոր :

« Պագրի օրան պիր չէ՛յ վար՝ իսկ , օ
տա՛նի Յրանսա արբ . վէ Նաբօլէ՛ծնլար
բօլի թիղաճա հիւսնիւ թէլ, ճճճւհ, պիր-
ւիք վէ ի թի թի ֆաղ սողսնիստէ , Յրան-
սաւա հիւքմ իսկ պիր իրբ' :

(Թայմրդըն պու նասիհաթլարը վի տա-
հա գիւտաւ ինկիլիզ նըլանմամէսինէ
մէյիլէմէլէրի հազգընտա լթոտիկ թէք
լիֆ , շիւբհսիւր Նոտօլօնուռն ոօն
կիւնէլուռն վիւրադի Բուդսիյէթլը-
տէն իւրի կիւրիւ պիւր շէյ տիւր : պու
իւրահաթլարըն էսապէ կիտիշի իսէ ,
պաշգա պիւր շէյ օսլըյալ , իւլա էֆ-
քետոր ամմէ սէլի էնիւնէ տիւշիւալ նը-
լանմամէ տիւմէնի գուլլանտրազ հիւ-
բիւսմէթի քէնտ Խօլունա վարորմազ
տոր :

ԼՖՔ-երը ում, էստա՛ն քննոր տույ-
ղուլարները, հեան իմտի, Դարձուոն
տալի տուն Ֆլճմ իտլեք, միլէթին
նիլէթինի և հա չօգ եւրինէ վարարը-
տը, Լաքմասամ քի էստա գագուլ-
օլունտու արթըգ պու էստալն գաճըրէ-
չըգմաս/մատնէրնտն, հուտուտունու
պաղէն/էճալուգ իտն քեսանը, ճէզա
քուհիտու սաղլամանտ, վաքառ նի-
ղամտի մուճանաստ/ի կ'օսթըրմըգ իտի
խէ, թէճըրպէլը Եյլէ կ'օսթըր-
միթըր քի, չօգ տէֆա նըղամ վաղ ի-
թլըր իլէրուտէ զուհուր իտէճէք վու-
ւաթը, տաըլ թէՖլըրուաթը իէ
Եթէմտիքըրինտն, նիգամտա պիր
չըգ գաբու սլըրաղըրաը, պու գա-

բու սաշ Հիւբիւմուարն, եանի իմ
բերութիւնն, ապի իմմ յ սէլահի-
յէթի վմաւ տըր. պու սէլահիյէթ սա-
յսնիսէ, իշթէ պու կին իմբերութիւ
սիւսիլիի ճարանասաւ հըրգըմուտսն մէթ
ու սնաւ օրունմարտա տըր. օ Քարիւ
քի, պիւր իշա պ կվկէ վիւթիւնէ կ-
րօպսիւր մուհարուկ. յիւթէթի իկ
մէյուլէ իմմ քաթ խի, պու կին իմբե-
րաւոր սիւթիւնսնի երկլինսնի սնէ.
սնիյէթ պրիգ իմմ քաթ տիւր. հըր իմ-
րաթ հէպ իմբերաթօրի մեսարիքի իկ
պօսութիւնը, իմաթրօրս կանաթ իմ-
գըմը իշին գիւրաւսնը, պպէթը հը-
աշլըմը, հըր եանտա կոպ ըրգլարը իկ
եռապն իմբերա. օր. եապլըմը. ֆա-
գաթ կինէ սապահա վէ կինսիւղ ախ-
շամ գատար պիւթիւն սօգպլարտ
մկվնուտ օլան պու իզաթհամուտ, սպս
պիւր սօգամըլըգ եա վուգուսթ իշի-
պիւթմիյ տիւր.

Արիւնքի խմբերախոր կենսունակ
գաղութի օրան տաքերէր զենտի ամիսը
իւրիֆօրմալարը իւր ճժժ օժուշկար , ա
հագ օյունու թաղիմիսի ճճա իմիսը
էր ճժժ պիտան իմալիտ քիլիսիսի
նէ կիլիմիէր , զէ անտն զէվը ու սէ
Ֆալարնա սագմիշկար տըր :

իչկնտէ, պիղրնճի Դաթօլօն Տէքսիկի
սիւրկնտէ, թէւածօրարտա Մըսրի ֆիւ
թուհամլարը օյունըարը օյաննագտա
նիհայէթ տիւնն անքն ամիդ ֆաթիհի
նին միլաթսուրլարը, քէնտիւրիւրնի օլ
ֆաթիհին դամանտարը թահմընտա
պէլլէյերէք, տիւննատա քէնտիւրիւրն
մանուտան վէ միւսմաքիլլէիլին քիմ
մէ խապը օլամադ տէյու գուրուլմադ
տա տրօրար :

Պարսպար էյի՝ լաքին պիբ քերբե
կէշէնէրոէ Մ. Պայսմըն՝ Յրոնսա իւ
տոսթլը (Ինկիլթէրոնըն լաֆր եօդ)
Տաւ պու քի Բրուսիս իլէ Տալաւ էյի
պիբ տօսթլուզ բէյտա իտէմէտիք տե-
մսլինտէն իլբուտէ պիբ բիւրեւզ ալը-
տըրընսա, Յրոնսասըն Ալմիքիա թա-
աֆըրտա պուլունճաղը իճթիմալինի
Տաթըրլաս ոդ, վէ Նաթթլօմուն քնտի
հալալիս իլէ պէօյլէ զայէն Տէմէֆքեար
օլտուղունու վէ տինեհատա վար ըսա
տա «Նաթթլօն» եօղ ըսա տա «Նաթթ-
լօն» սըր տէմէրինի իլբուտէ իճթի-
մալնէն պուլունսա վազաաալար իլէ թաթ-
ղիք իթէնք, եհնէ Նլրօզաաաա մուհա-
նէպէ ալըթմանըն վէ ելըթմաննըն քի-
իտինի Նաթթլօմուն էլէնտէ կէօրէճէ-
լիմիգտէ, իլբըճէ եօդ տուր :

Նորօրենքն մուհարէպէ ալմագ-
տան նէ մէնֆաաթը օլապիլիը . իլլա
տ. քի . Բէն Հայրնը դադանսըն :

Լաթին ուսումնուն ասպիշներն պիր
նին շաբլ զԵԼՍԵ ԻՀԻՆ, Խմբերաթո
զօգմադրու գալգըշը՝ մը վէ Եսխօս
ալըլըմասը ԻՅԻՄաթէն՝ մի տիր ԻՀ-
Յիմալ տէ յէլ տիր տէնէմէզ, վէ ԼԷԷ
նկրԻԷզ զաղէթալէրին ողգընա պաղը-
ըր Խսէ, օնլարրն հիման պիր աղըզ
յարօլօնու կէօք Եիւլիւնէ չըգարմա-
սըր վէ պու տէրնէ՛ն մէթՅ իթմէլէրի,

րէք տո՛ւ մանասորց զմեռեալ : Նաթօրէ-
նա քննո՛ր շնորհք : մանկվի սուրբիտե՛ր
Ֆրանսանըն տախիկնտո՛ւ, արամադ տա-
հա էվյո տըը տէնվք իսթըրըր : վե-
նասը քի թայթըրն պալատո՛ւ պիհան
կէօթէմէքաէ տիրըր :

«Յրմանանքն տօթլարը : Յրման-
եը ինչիւնաւ մահարեպելլուտ, վէ յե-
լէլէ տիբլամսիտէ ֆուէ կէօրմէք-
տէն գիւտտէ յիւսճարլուտա, վէ
սպիւրետէ իւրլլնմիլ կէօրմէք իսթըր-
լէք » :

Թաղամեջիցն պու թեւոմարը, խոսու-
սի ի ի, ճշուտա մէ Սպիթրիա դապին-
թժուրը որսաը, հէման աշըըը կիալի
պը վազըթուս, Ծըրանսան ուն կէօ-
նա տիր նասիհաթ վըմիսի, էլլըթաէ
մանեսարգ օրամազ :

Ինկիլթերաստարկընտա քիլիսէսի մէ-
սէլէրինի թէլլիլէ օլունտուգամն սանրա,
կէլէճէք բարլամէնիտէ, Իլընտա գա-
թօլիքլէրնին միւլք ասհիպի օյապիմէք
հուպուզու մէսէլէսիլէ, ումում մէք-
թէպլէր իտուրէրիւտանի թէրպիլէ միսլէ-
սի թէլլիլէ, օլաճագ իքիւպու կիւնլ բուէ
էլիլմէք գանունունունթ աալիլ օլունմասը
մէսլէսի տէ կէլէլի կիպի իլըմիշ տիւր-
պունա տայլէր օյան լայլէրա բքթսօր ու-
ճա, օգունտուգամն սանրա, իւլիւնճիւ
աւէֆա օգունմասըա խէօպէթ կէլմէք
սիւքի բարլամիլթ գաթամիլլ օլուն-
դունտան, պու տալի կէլէճէք թէճիմ
միւտլ օգունաճագ սոր :

Ինկիլիժերտ հիւրիւմէթիւնտ էլ-
լէնմէք գանունու իրանտատա , պաշ-
գա տըր , Սթթլանտա պաշգա տըր
վէ նէֆաի Ինկիլիժլըտա պաշգա տըր ,
1865 տէ պու իւ զըմման միւրլթ-
թէոյ դուրուլան գամիսիս 1868 տէ պիւր
ըպթթթ իլէ պէյան իթաիքի , պու
կիւճլիւքտէն դուրթուլմադ իչէն , պիւր
թիւն Ինկիլիք թլպաաւարը պիւր գա-
նուն թահթընտ օլմալը տըրլար . շի-
րա պու իւչ նէվ նիգամ բէք օդ տէ-
ֆա կիւլի էլլէնմէյէ վէսիլէ վերտի-
կիւնտէն , կէրէք էվլտոյէթ վէ կէրէք
վարիտալ ճուղուղու յօգ հազգսըզլըգ-
լարա օլմամադտա վէ մուարազալարա
վէսիլէ օլմադտա տըր :

Պու պապտէ էֆէրարար հէ գա-
տար իլերու վարմը՝ օլտուլունու ան-
նամադ իշին շու բազամար քեաֆի
տիր, 1868 տէ բարլամէնթէ 33 պին
հմպուլ 29 արդուհայ լթագաիմ օլուն-
մուշ, վէ 8000 ատէտ քիսալէ լթապ
օլունմուշ տրր, 1869 տալէ5 պին հմպուլ
112 արդուհայ բարամէնթէ, վէ 30
պին հմպուլ 70 արդուհայ լթալար գա-
մարտարնա վրիլիշ, վէ-27 պին բէսա-
լէ լթապ օլունմուշ տրր :

Պոլտունու թոճափ ելքի շուրանք արը
քի, պու գատար իմպարը վէ ըիսա-
նէլէրի, պիր քաշ ֆուգարս գարը պա-
նը չըգարսպիմէլէր տիր. պունլարն
գոմիթէի 1868 տպրիէտէք, պու իշ
չէն 178 լիրա լիօրլայսպիմէլ վէ
1835 լիրա խարճամըշ, ոլտու գլարընտան

ակր եւ հաշտասէր անանդութեանցը, ուղիւր չէ ընտելանալով իրեն օգնական անունը, երբ պատերազմիլ ուզէ, իսկ իր զինքերը երկնաւոր վարդապետներէն մէջ, աւետարանական սկզբունքներուն մէջ կը գտնուի, եւ ի վիճակէն այն նախառնացողորս անգործութեանը պարտաւոր համարած են անոր ուղիւրը. Հայոց սուրբ եկեղեցին միշտ օրհնութիւն եւ ազօրք կը ստիպէ անոնց վրայ:

Արդ զամբ մեր խնդրոյն, Յիսուսեանց օրագիրը Ձեռքիս Բեռնէս, ուրիշց առնելով կը թարգմանէ իր Մօնա իւր 67 թրւոյն մէջ, Յունաց Ս. Պատրիարքին ըրած ցուրտ ընդունելութիւնն եւ կոտորածնու պօստը Հայոց Ամեն պատրիարքին «Բեռնէս» ընդունելութիւնն: Իրարու հակառակ կանուանէ, որնց երկուքն ալ հրաւիրանաց նամակ ընդունած էին յառաջիկայ Հռոմէական ժողովոյն, ուստի յոյս կտածէ՝ թէ Հայք Հռոմէայ կը մօտենան, որովհետեւ պատրիարքաց ցուցոցեր են քսն զՅայնա առ հրաւէր Պապին:

Հեղինակը չէ խորհրդածեր ուրիշն որ ուրիշ կերպով չէր կրնար ըլլալ, եւ ոչ մէկ կողմէն ցուրտ, եւ ոչ միւս կողմէն քաղաքական ընդունելութիւն: Եղած է Յունաց Ս. Պատրիարքն իր եկեղեցւոյն առաջին եպիսկոպոսն է, եւ կրնար ինքնին վճռել եւ Հռոմէայ ախտոյ հրաւէրը հաստատութեամբ մերժել, սակայն չէր կրնար նոյն ծանապարհը բռնել կոտորածնու պօստը Հայոց պատրիարքը, որովհետեւ ինքը Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցւոյն առաջին ներկայացուցիչն է: Այս ներկայացուցիչն է Մարգարէ Պատրիարքն որ Ս. Եղիշիմի արքեպիսկոպոսն է, եւ կանուանուի Վազգէն արքեպիսկոպոսն, որ Հռոմէայ հրաւէրը պէտք էր ըստ օրինի առ նորին վեհափառութիւնն ուղղուել, եւ ոչ թէ ուղղակի կոտորածնու պօստը Պատրիարքայանք գալ, Հռոմէայ արքեպիսկոպոսն այս խնդրոյն մէջ պատշաճից ցուայի եւ անխմանալի մտադրում մը ցուցնին, մոռացում մը՝ որ երբեք չէ կարելի արգարանալ, ընդդէմ ըլլալով եկեղեցական նուիրագետական իրաւանց, այն իրաւանց կրեմք՝ որոց Հռոմ այնքան ջերմ վրեժխնդիր եղած է եւ միւս կողմէն իր իրաւանց վրայ է: Կոտորածնու պօստը պատրիարքը Հռոմէական պատգամաւորաց իմացուց որ ինքը Հայոց մայր աթոռին եկեղեցւոյ եպիսկոպոսն է. ուստի եւ իւր պարտքն էր իր հոգեւոր գլխոյն հաղորդել այս խնդիրը իւր վերին ընդունելու համար:

Անա այս է այն «Բեռնէս» ընդունելութիւնն ընդհանուր, որ ուրիշ բան չէր բաց եթէ Հայեկէն ընդունելութիւնն: Յիսուսեանց պարագայ տեղ կուգին ցուցնել թէ Հայոց եկեղեցին խոնարհութիւն մը ըրած ըլլալ Հռոմէայ առջեւ, Հայոց գիտեն որ այդ խոնարհութիւնն չէ այլ նուաստութիւն է, եւ նուաստութիւն՝ Հայոց եկեղեցին բնա չընդունիր:

Ուրիշն Միշտ եւ անպայմանական (որոց ինքը գործիքն է) աւելորդ տեղ յոյսեր ունեցող են պարզ քաղաքավարական ընդունելութիւնն մը, ինչպէս կը մոռնան որ Հայոց Պատրիարքը անհատ մէջ եւ ամեն պարագայի մէջ իր վարդապետ կամ խորհուրդ եղանակը՝ չէր կրնար ազդեցութիւն ունենալ անանկ կենսական խնդրոյ մը վրայ որ Հայոց Մայր աթոռին եւ ամբողջ ազգին կամքէն կախուած ունէր:

Պատրիարքը իր զայն, ուստի եւ իւր պարտքը կատարեց, վերոյիշեալ հրաւիրական հրաւիրագիրը եպիսկոպոսական ժողովոյն առջեւ դնելով, եւ հասարակաց որոշման համաձայն յաղարկեց զայն առ վեհափառ Վաթիկանի ամենայն Հայոց:

Այսպէս հաշտասէր եկեղեցւոյ Ս. Վաթիկանի փոխանակ ուղղակի Հռոմէն ընդունելութիւնն անուղղակի կերպով ընդունեցաւ այդ զարմանալի հրաւիրագիրը՝ որ ի գէր անտեղութեամբ:

Սուրբ Ս. Եղիշիմի զուգարհնաւ, եւ միաբան որոշուեցաւ որ եկեղեցական սովորութեանց եւ իրաւանց ընդդէմ եղած այսպիսի հրաւէր մը բնաւ երբեք չընդունուի, Վաթիկանական կոնգրալ Մայր Աթոռոյն հպատակող պատրիարքութեանց եւ եպիսկոպոսութեանց առ հասարակ ծանոց այս օրինակոր որոշումը, եւ ամենայն ալ հնաանդեցան Հռոմէայի տին ձայնին:

Չգտնուեցաւ Հայ եպիսկոպոս մը, որ պատական շողորթութեանց ունին դնէ:

Եւ յանձնարու իւր Սկզբունքն զբժշկու: Այս ամենքն ալ մերժեցին պայն, զարմանք ցուցնելով որ ինչպէս Հռոմ Հայ եպիսկոպոսութեան վրայ նուազ համարում մը կը համարձակուի ունենալ, յուսալով որ զիրենց իրենց վեհափառ զինքն կարենայ բաժանել: Եւ ուստի զօրութեան արժանի եղանակով հաւանք ծանր պատասխաններ ալ գրել չը գտնուեցան:

Հայ եպիսկոպոսաց այս միաբանական գին եւ իրենց եկեղեցւոյն վրայ ցուցուցած հաւատարմութիւնը թէ՛ ազդին եւ թէ՛ վեհ, Վաթիկանի սիրտը ուրախութեամբ լեցուցաւ: Բայց Յիսուսեան օրագիրը՝ Հայաստանի ինքն զէմ միաբաններ խաբելով՝ կրէ թէ «Հայոց Աթոռիկոսը կ'Պօստը մէջ կ'ազդէ ընդունելութիւնն վրայ սարսափեցնող եղբոր»: Այդ սարսափը անգործութեան լրագրաց երեւակայութեանը մէջ միայն տեղի ունեցած է: Այս, թէպէտ գիտեն որ իշխանանայ Առաքելական Վեհաժողովոյն հաւատարմութիւնն, որովհետեւ իւր սարսափելով սիրտն եւ մեծարանայր վրայ հիմնուած է, իւր պահպանութեան համար՝ բաւական են հոգեւոր զինքն եւ հոգեւոր պարագիւրներ իր զինարարներն՝ Աւետարանն ու սուրբ գրքերն են: Իւր սուրբ է այն խաղը, որուն վրայէն երկնաւոր Տէրն կազազակէր գոհելով «Երեւոյն» զմիտանալ: Այս այն օրինակն է որ Հռոմէայ հաւատարմութեան փառարկան բանտերն չառ ու չառ անգամ արհամարհեցին, զոր պապերն աշխարհ անգամ առ ո'ւն կոխեցին, զոր Յովհաննէս Բ. պապը ամենագոյնաւ հալածանաց փոխարկեց, երբ Ս. Եղիշիմի Զեմարան եղաւ բուն ինքնութեամբ իրարմէն Հռոմ մտնելու, զոր Ատրիանոս Գ. պապը Անաթոլիոս տի Պոնտիկոս հռչակաւոր հայ եպիսկոպոս արեւմտիկ կնքեց 1135 թին:

Բայց Վաթիկանի ամենայն Հայոց շատ աւելի մեծ գործութիւն մը ունի, որոնք ոյժն է այն սէրը՝ զոր հայր մը, առաքելոց ճշմարիտ լազրոյ մը, իր սիրելի որդիներէն կրնաւ զինել, փանի որ այս գործութիւնը չի պակսիր, եւ կարելի չէ որ պակսի, բոլոր Հայոց արտեր իրեն աթոռ են, եւ Հայոց կաթողիկոսութեան սահմանը կը տարածուի ընդ ամենայն ծագս երկրի, ոչ սրով, ոչ հրով, այլ սիրով, եւ միայն սիրով:

Գործունէութիւն

Նիւ Եօրպ 1869 յուլիս 20

... խորհուրդ:

Յունիս 23 Վեհափառութիւնն, իմ անուամբ, ըրած ձեռքս հասնելու, քիչ զարմացումն չի պատճառեց ինձ, քանի որ եւ Աւետարանի ստորալրեան չեմ. Տօգթօր Ուստ չեմ գիտեր ինչ երազ տեսնելով, իարեւ հաճեց ի այս թերթը ինձ խրել:

Սակայն շատ չի տեսց զարմացումն ին, որ ատեն կարապետ Գարիբիւլեան օտորագրութեամբ, ի շնորհս միսիոնարաց քրտած յօդուածը կարդացնիք:

Մենք այս յօդուածին հեղինակին պէս դատար որ եւ դատաւարտող պիտի չըլլանք, բայց հեղինակին պաշտպանած ու դատաւարտած երկու կողմեր իրենց գործերովը համառօտի, հարաբարական թեան Արքայ դատաւարանին պիտի յանձնեմք:

Պ. Կարապետ Գարիբիւլեան, թէ զիտմամբ (որն որ մեզնէ մեծ է) եւ թէ պարզութեամբ, ինչ որ ալ ըլլայ, մեծ օգնութիւն մը մտայն միսիոնարաց ճիշդ այն ժաման, որ ատեն, Ամերիկոյ հասարակութիւն, երեցներն, եկեղեցիներն Հայ բողոքականաց կրած անիրաւութեանց կարեկից ըլլալ շարժած էին: Ճիշդ այն ժաման, որ Տօգթօր Ուստ, Պատ. Բարսեղի անունը վատահամարաւելու կաշխատեց, եւ օգնական չունենալով, չարաչար կը ներգէր: Նիւ Եօրպի մէկ փողոցէն միւսը վազելով, եւ միսիոնարաց նաւուն սպառնացող փոթորիկներուն դէմ, հեղինակութեամբ ժպտելով:

Ս. Կարապետ Գարիբիւլեան, աս ամենէն անտեղեկակ, ճիշդ պէտք եղած ժամուն օգնութեան հասաւ, եկեղեցւոյն ապագայ յոյսը տապալելու, որ ատեն չի նկ կը կարծէր, եւ միսիոնարաց քրիստոնէութեան անունով ներկուած շղթա:

Ներք կրկնապատկու խնդ ժողովը, զեան վրայ:

Աս միսիոնարաց վատարմութեան յաղթանակն է, որուն պատիւը փառքը կը վաշեց Պ. Կարապետ, որկից յառաջ քաշեց ապագայ թշուառութեան ինք եւս մասնակից պիտի ըլլայ անտարակոյս:

Տեսնեմք ինչ կրէ նամակագիրն. «Պատ. Բարսեղի քրած նամակները անտեղի են ու կրէ»:

Մեր գիտցածին նայելով անտեղի են ըսելով, ուրիշ բան չհասկցուի, այլ պատուելի Բարսեղ, չեղած բան մը, չեկայէն կայ ընելով՝ այսինքն սուտ մը չենելով, իրեւ եղելով թիւն պատմեր է:

Մենք չենք հաւատար որ Պ. Կարապետ (անտեղի) լատին նշանակութիւնն չի գիտնայ, եւ սակայն երբ բուն Պատ. Բարսեղի միսիոնարաց դէմ գրածները, իր այս նամակին մէջ կը հաստատուի եւ գործնականապէս, միսիոնարաց ընթացքին փաստակար ըլլալը, եւ ժողովաւորեան իրաւանց յանդիմանութեանը ընդդէմ ժողովը մը մէջ, իրեւ քոր եկեղեցւոյ երէց, կը հաստատուի, չենք գիտեր թէ, ինչպէս (անտեղի) բառը կը գործածուի. սոս Կարապետ թիւն Պ. Կարապետի բուն իսկ գրածին դէմ է, որ ըսել է զրու թիւնը ինչ է, իր ստորագրութիւնը կը կրէ. սակայն զենքը չարժող ոգին օտար է:

Ինչպէս որ ըսինք, Պ. Կարապետ կը հաստատուի Պատ. Բարսեղի խօսքերը, ըսելով թէ «մեր միսիոնարաց այժմեան ընթացքը գովող չենք», եւ թէ «միսիոնարք եթէ համոզուին իրենց ընթացքին յուստ միաստակար ըլլալն քան թէ օգտակար, պիտի փոխեն»:

Արդեօք, Պ. Կ. հարցունց իրմէ առաջ եւ իրմէ հին երէցներուն թէ՛ միսիոնարաց ընթացքին դէմ բողոքած են, եւ աս լատինալ ժողովարանին գործնէ միսիոնարաց բռնական ընթացից ապացոյց: Միայն:

Արդեօք զիտէ՞ Պ. Կարապետ թէ 12 տարեկն աւելի է որ, միսիոնարաց ընթացքին դէմ, թէ՛ ընդհանուր ժողովներով երէցներու միութեամբ, եւ թէ՛ եկեղեցւոյ մէջ եւ տուններու մէջ թէ Տաճկաստանի ներքին կողմերն եւ թէ Պօստը մէջ շարունակ անգամ իր կոխներ գտնազան պարագանքներու տակ թէ ժողովարաններու շէնքի, թէ եկեղեցւոյ իրաւանց արտօնութեանց դէմ եղած բուն նախարարութեանց նկատմամբ. քանիք քանի անգամներ բողոքած է, եւ իրեն պէս համարելութեամբ, համոզուին չէ կ'փոխեն ըսելով, սպասելով, խաբուեցան. այս բողոքում անգամներ պոռային, եւ քան անոր գտած համարելութեանց գործածեցին, բայց իրենց աղաչանք, պաղաւտանաց արգարացի պահանջմանց դէմ, միսիոնարն անանկները գոցեց. քանի անգամներ պոռալու տոբուեցան. բայց իրենց ձայնը, Թահմաթ-Պալէի գրատան պատկերուն մէջ, լուր արագանքէն ի գտաւ արդիւնք մը չունեցաւ, եւ կամ միսիոնարաց միակ պատասխան, ծունկի վրայ գալով «ո՛վ Աստուած, ասոնց վրայ եկած չար հոգիներ զերեք ազատէ, չեւորհք տուր ու, եւն, եւն, էր»:

Այս, չիտակ է որ Պ. Կարապետ իր մէ հինքին հետ չեղանց, սո տաճանի զժողովութիւնները, եւ այսօր այլ, բէն ու գիմէն սկսելով միսիոնարները համոզուին չէին անկալութիւն, ներք ժողովուրդը համոզել կը ջանայ:

Տասներկու տարի, բողոքներու, աղաչանց, խոհեմ ներողամտութեանց դէմ լատինալութեան իր կամը կործանել սկզբունքները յատկապէս տանող եւ իր սկզբանց դէմ ելողներն անգործութեամբ կործանող վատահամարող միսիոնարութեան դէմ, ժողովը իրաւունքը չէ վերջապէս անոր քողը վերջնել, հրապարակաւ իրաւունք պահանջել, եւ թէ աս միսիոնարաց սրբալ սկզբանց պատճառով, Հայ բողոքականաց 12 տարին, անօգուտ կորսնցներն յետոյ եւ ասանկ ամօթալից կոխներու:

Ենթակայ ըլլալէն յետոյ, եւլալ ժողովը, զին յոյսը նորէն միսիոնարներ սկզբանց սրբալ ըլլալը համոզուին չէ կը փոխէ ուստի, ժողովը իր կրած անարդանաց, կորստեանց՝ պաղ եւ անտարբեր ըլլալէն ի գտաւ ուրիշ բան չէ:

Պ. Կարապետ, միսիոնարաց ոյս աստիճան հասած գործոց վրայ հանդիսաւ նախէն եւ խոստովանալէն վերջը, անոնց հոգիին որպէս թէ՛ կրնայ ներքինին թափանչել. վկայութիւն կուտայ ըսելով թէ՛ անոնք Քրիստոնէական հոգիով կրենն եւ այն:

Մարդիկ իրաւ է որ, իրաւունք չունին կատարելալ ապացոյց չունենալով որ եւ մէկուն հոգիին, չար հոգի եւ այն եւ այլն ըսել. սակայն ալ աւելի անիրաւութիւն չէ՞ մի, խոշոր խոշոր վեկայութիւններ ունենալէն յետոյ, եւլալ անտեղ բարի հոգիով կրենն ըսել:

Մենք կրնա՞նք մարդոց սիրտները հասնալ, եւ թէ Քրիստոսի միակ օրինակը ծառը իւր պոռուկէն կը ճանչցուն չէ՞, եւ աս օրինակները չէ՞ որ Քրիստոս սուրբ եւ անարատ չղթուեցնելէն ի ժից ծնունդներ, ձեր հայրը սատանան է եւն, եւն. հանել տուաւ:

Արդեօք Պ. Կարապետ այս աստիճան պարզ է:

Մարդուս միտքը միշտ օրէնքի սկզբան պատճառի կը դիմէ. բանի մը աղէկ ու գէշ ըլլալն անոր արտաբերած արդիւնքէն կը դատուի, եւ աս է թէ՛ քրիստոնէական օրէնքն եւ թէ՛ բնական իմացականութեան ազդուում:

Չենք գիտեր թէ որը շեռակ է, դրուում բուսած տունկի մը, այս նարինջի ծառ է ըսել, կամ թէ նարինջը նարինջն է զրուում դրուում ծառ կոչելու:

Հոս տեսնեք Պ. Կարապետի դատաստան միսիոնարաց հետ իր ամեն արժեքով. Դաւանանք եւ տեսնեք Պատուելի Բարսեղի վրայ ինչ դատաստան է ըրած:

Պատ. Բարսեղին հոգին, իր գրածներուն մէջ կը փայլի. եւ թէ Հայ Աւետարանական ժողովը անանկ անարգելի եղած է. ինչու:

Պրովինտալ, վերջին շունչը փողոս զովքեան վրայ ծանրացած անիրաւ ձեռքն անիրաւ է. ըսել է թէ անոնք Քրիստոս Աստուած եւն, չեն ճանչնար ըսել է:

Պատ. Բարսեղ իր դատաւարութեանը խղճին համեմատ յայտնած է իր դէմ բարձրացած ձեռքին դէմ. եւ իր տեսած գործերէն դատելով, ատ գործերը սատանայի եւ ոչ թէ Քրիստոսի քաղաքի ներու հոգին է ըսել է: Ինչու, որովհետեւ եղած բաստերը անկէ ի գտաւ բան չեն ցուցուներ. Աս է շեռակ դատելն, կամ ամեն գործ յայտնապէս տեսնել, անոնց միասակար ըլլալն խոստովանել. եւ թէպէտ ասանկ է, բայց քրիստոնէական հոգիով է ըսել, որը Քրիստոնէութեան անարգանք է. Քրիստոնէութեան արդիւնք. Քրիստոսի հոգի չի կրող պոռուղ տեսնել, եւ Քրիստոնէական հոգիով է ըսել՝ կամ սատանայական հոգիով է ըսել. քիչ մը խելք ունեցողն մինչեւ անգամ Պ. Կարապետն կրնայ հասկնալ եւ թէ քիչ մը խորհի:

Սակայն եթէ ըսել որ, բոլորիդայի, քաղաքավարութեան դէմ է, միսիոնարաց ստախոս եւ ըսել երեսուն դէմ, ատ գուցէ համոզել ըլլար:

Սակայն, արդեօք միսիոնարը, Հայերը ստախոս են, Քրիստոսի հոգին չունին, եւն, եւն. ըսած չէ՞ն, ասոնք անուրանալի են, եւ շատ անգամներ ապացուցուած. որոնք Պատ. Բարսեղի ըսածներուն շատ նմաններն են. Եւ սակայն անոնց հոգին Քրիստոնէական հոգի, եւ միսիոնար զատ. Գուցէ պարզ, բայց վեհապար դատողութիւն:

Մենք չենք ջանար Պատ. Բարսեղն արգարացնել. բայց ժողովրդեան իրաւունքն բռնաբարող եւ մթութեան մէջ ծածկուած աներեւոյթ ձեռք մը ժողովուրդը ու երէցները իրարու դէմ:

[illegible]